

УПОРЕДНИ ПРИКАЗ ЛОВНОГ ТУРИЗМА У РЕПУБЛИЦИ ЧЕШКОЈ И РЕПУБЛИЦИ МАЂАРСКОЈ

Зоран Ристић^I, Габријела Сајко^{II}, Каролина Симат^{III}, Милосава Матејевић^I

Примљено: 22.09.2013. | Прихваћено: 30.11.2013.

РЕЗИМЕ: *Ловни туризам представља један од најважнијих туристичких производа Мађарске и Чешке. Ловство у Републици Чешкој и Мађарској има веома дугу традицију која потиче из Аустроугарске монархије а данас се заснива на одрживом коришћењу дивљачи. Разноврсни природни и еколошки потенцијали на простору ових држава омогућили су да пространа и разноврсна ловишта постану предмет тражње туриста, ловаца из целог света. Циљ рада је да се на основу прикупљених података прикажу и упореде основни показатељи ловног туризма у овим земљама. Методе примењене за израду овог рада су прикупљање података уз помоћ кабинетске, доступне литературе и статистичких података као и обрада података уз помоћ дескриптивне и компаративне анализе. Ловство у Чешкој и Мађарској спада у развијенија у Европи. Међутим, као и многе друге развијене државе, и Мађарска и Чешка се суочавају са проблемом смањеног фонда појединих врста дивљачи*

Кључне речи: *ловни туризам, Чешка, Мађарска,*

УВОД

Све више аутора разматра ловни туризам као елеменат активног, еко, природног или зеленог туризма (Higginbottom, 2004). Све класификације се заснивају на истој идеји: ловни туризам је облик туризма везан за природу, чија је главна мотивација посматрање и/или одстрел ловне дивљачи. Ловни туризам је тржишно независан производ (Szabo и Lengyel, 2012).

Према попису из 2005. године који је спровела Федерација асоцијација Европске уније за лов и заштиту (Federation of Associations for Hunting and Conservation

^I Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултат, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Трг Доситеја Обрадовића 3, 21 000 Нови Сад.

^{II} Туристичка агенција "Joanna tours", Трг Републике 20, Нови Сад.

^{III} Драгице Правце 36, 23 000 Зрењанин.

of the European Union – FACE), Европска унија и њених 25 држава чланица броје око 6,4 милиона ловаца (FACE, 2005). Око 20-30% ловаца у Европи (дефинисано на основу стања у 15 „старих“ држава чланица Уније са Малтом, Норвешком и Швајцарском) путују повремено у иностранство поводом лова (Hofer, 2002). По броју ловаца Република Чешка заузима дванаесто, а Мађарска шеснаесто место међу државама чланицама Европске уније.

БРОЈ ЛОВИШТА И ЊИХОВИ КОРИСНИЦИ

У Републици Чешкој постоји 205 ловних подручја. Свако ловно подручје заузима у просеку површину од 385 km² а свако подручје има у просеку 28 ловишта. Укупно Република Чешка има око 69.000 km² ловне површине и броји 110.000 ловаца у 2010. години. Однос популације и ловаца износи 1:93 (FACE, 2010).

Статистички подаци показују да се укупна површина земљишта под ловиштима крајем 20. и почетком 21. века није значајније мењала. Упркос тренду ширења површине великих градова, стамбених четврти, индустријских центара и комерцијалних зона, ловишта покривају скоро 85% укупне површине Републике Чешке (Kroupová, 2011). Међутим, анализирајући број ловишта у првој деценији 21. века уочава се нагли пораст броја ловишта 2002. и 2003. године, а потом постепено повећање од 2004. године. Интензивни пораст броја ловишта је последица промена у законодавству, односно у Закону о лову (Сл. гласник, 2001) који је ступио на снагу 1. јула 2002. године, а једна од главних измена се односи на прописану минималну површину ловишта од 500 ha. Како је укупна ловна површина подељена на мање јединице, евидентно је квантитативно повећање ловишта по хектару као и повећање броја ловаца. Такође, услед усвајања нових законских одредби о лову (члан 449/2001), по којима је узгој дивљачи дозвољен на површини од 25 ha до 50 ha, приметно је и повећање броја пољопривредних газдинстава од 2002. године. Међутим, за квантитативним растом уследила је и квалитативна промена. На пример, резерват Спаленка у округу Стаконце у последњих десет година може се похвалити националним трофејима јелена. Усвајањем измена законских одредби које се тичу фазанерија и прописивањем минималне површине од 100 ha, у 2003. години број фазанерија се повећао за 193 у односу на претходну годину. (Kroupová, 2011).

Табела 1. приказује структуру ловишта у Републици Чешкој у 2010. години. Уочава се да 98% ловне површине чине отворена ловишта, фазанерије заузимају 1,4% и резервати, односно пољопривредна газдинства тек 0,6%.

Република Мађарска располаже 89.000 km² ловне површине, што представља 86% укупне површине државе и броји 55.000 ловаца у 2010. години. Однос популације и ловаца износи 1:190 (FACE, 2010). Просечна површина ловишта по ловцу износи 145 ha.

Мађарска располаже са 1.370 ловишта која су у власништву државе, односно институција које брину о шумама, фармера или приватних шумских газдинстава и ловачких удружења. Приватно власништво остварује право на коришћење

Табела 1. Структура ловишта у Републици Чешкој у 2010. години у ха

Врста ловишта	Резервати	Фазанерије	Отворена ловишта	Укупна површина
Пољопривредно земљиште	5.623	63.836	3.828.344	3.897.803
Шуме	37.803	25.940	2.514.405	2.578.148
Водене површине	524	2.899	92.156	95.579
Остало земљиште	2.805	3.779	286.818	293.402
Укупно	46.755	96.454	6.721.723	6.864.932

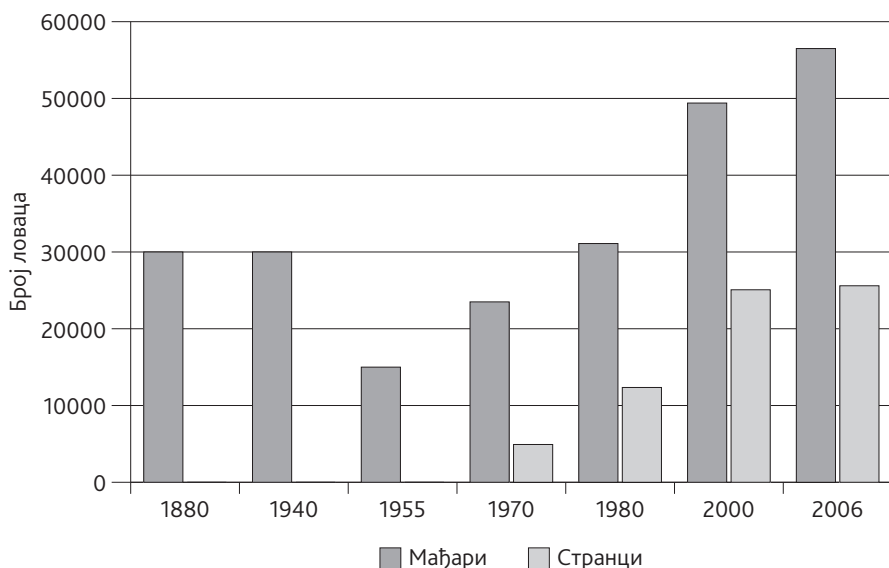
Извор: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/engpubl/2202-12-eng_r_2012

Табела 2. Структура ловишта у Републици Мађарској у 2010. години у km²

Врста ловишта	Површина	Укупна површина земље
Пољопривредно земљиште	63.670	
Шуме	15.700	
Укупно	89.000	93.000

Извор: Прилагођени подаци

28% ловних површина, док преосталих 72% држава даје у закуп. Мања ловишта заузимају површину од 3.000 ха, а већа од 20.000 до 30.000 ха, те је просечна површина ловишта у Мађарској око 6.000 ха. У 2009. години у Мађарској је ре-

Графикон 1. Кретање броја домаћих и страних ловаца у Мађарској између 1880. и 2006. године

Извор: Feiszt, 2007.

гистровано 3.094 професионалних ловаца http://www.huntinginhungary.eu/eng/huntinginhungary/hunting_areas/).

Графикон 1. представља кретање броја домаћих и страних ловаца у Мађарској у периоду између 1880. и 2006. године. Уочава се пораст броја страних ловаца од педесетих година прошлог века, док је услед промена у политичком и економском систему број домаћих ловаца удвостручен.

Административна тела у Мађарској су Министарство пољопривреде и регионалног развоја и Министарство животне средине и воде. Најважнија институција у Мађарском ловству је Мађарска национална ловачка комора која заступа интересе професионалних и аматерских ловаца, делујући као јавно тело. Најважнији циљеви и задаци Ловачке коморе су да ефикасно заступа интересе професионалних и рекреативних ловаца, да учествује у законодавству које се односи на заштиту и очување дивљачи, ловни менаџмент и све друге области које се баве ловом, да спроводи обуку како аматерских тако и професионалних ловаца у складу са интересима одрживог развоја, заштите природе, пољопривреде, да промовише културу лова; чланови су у обавези да помогну у спровођењу етичког понашања ловаца, да створе повољну представу лова од стране друштва и у сарадњи са другим цивилним организацијама да промовишу очување природе.

Централно административно тело које управља ловством у Чешкој је Министарство пољопривреде, са изузетком управљања националним парковима, што је поверено Министарству животне средине. Локалне власти општина са проширеним овлашћењима задужене су за управљање ловиштима која се налазе на њиховој територији. Овлашћења административних региона са подељеним овлашћењима и општина са подељеним овлашћењима на просторима националне одбране поверена су Министарству пољопривреде. Административни послови националних паркова додељени су општинским и регионалним властима. Овлашћења административних области поверена су Министарству животне средине.

СТАЊЕ ЛОВНЕ ДИВЉАЧИ (ФОНД ДИВЉАЧИ)

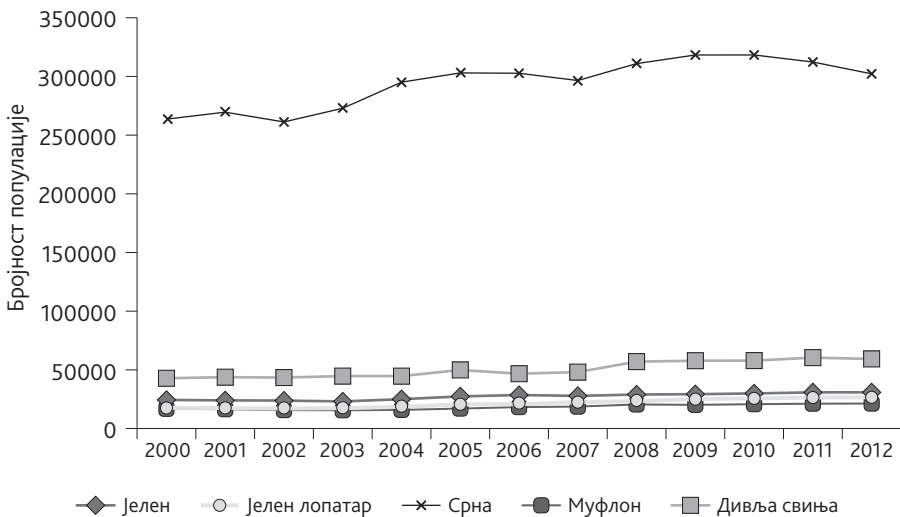
Статистичка евиденција популације дивљачи почела је у Мађарској да се води од 1890. године од стране Кароли Келетија (Károly Keleti), чувеног председника Мађарске канцеларије за статистику (Csöre, 1996). Са незнатним изузецима статистичка евиденција је констатно вођена више од 100 година (Csányi, 1996, 1999b, 2006, 2007a; Tóth, 2005, 2007, 2008). У складу са законом, циљеви свеобухватне националне базе података ловног менаџмента су:

- чување података популације дивљачи и управљања ловом на начин да се могу искористити за више аналитичких поступака,
- обезбедити инпуте за просторне анализе и мапирање,
- олакшано доношење одлука и планирање на различитим нивоима администрације ловног менаџмента.

Национална база података ловног менаџмента је компатибилна са другим подацима прикупљеним у различитим истраживањима и мониторинг програмима и стога може бити повезана са подацима о шумарству, пољопривреди и заштити животне средине. Ти подаци обухватају пољопривредно коришћење земљишта, сателитске снимке, мапе типологије земљишта и многе друге. Национална база података ловног менаџмента у Мађарској је прва оперативна база података о управљању дивљим животињама и заштити животне средине која пружа могућности коришћења географских информационих система и географских анализа (Csány, Lehoczki, Sonkoly, 2010).

У Чешкој се статистичка евиденција бројности и оствареног одстрела дивљачи води од 1966. године. Статистичку евиденцију о лову води Министарство пољопривреде у сарадњи са Заводом за статистику. Подаци за поједине територијалне јединице шаљу се подручним канцеларијама које их даље прослеђују општинским органима. За националне паркове евиденцију води Министарство за животну средину (Kroupová, 2011). Константна и прилагођена методологија индивидуалних статистичких података омогућава праћење главних развојних трендова и стога правовремено регулисање у тој области (Game Management Statistics).

Државна административна тела за ловство користе статистичке податке за увид у управљање ловством, одржавање ловишта и лова и контролу. Подаци појединачних ловишта се међусобно пореде, а укупни подаци са међународним стандардом и трендовима у свету. Узимајући у обзир значај управљања ловом у области заштите дивљачи и природе као и ветеринарске медицине, периодични извештаји развоја популације појединачних врста су неопходни не само за заштиту и опстанак појединих врста већ и за превенцију од неконтролисаног повећања

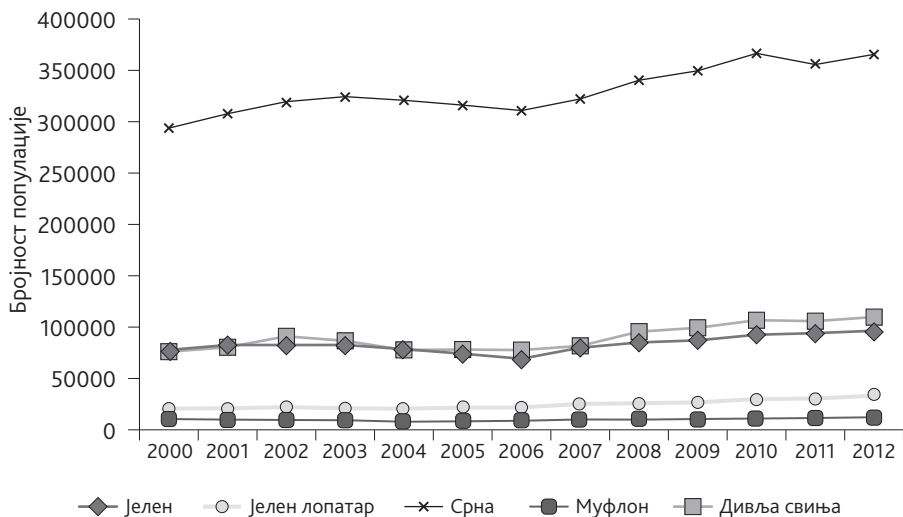

Графикон 2. Динамика популације крупне дивљачи у Чешкој у периоду од 2000. до 2012. године

Табела 3. Процењена бројност дивљачи у ловиштима Републике Чешке и остварени одстрел у периоду од 2000. до 2012. године

Врста дивљачи	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	Процењена бројност												
Јелен	24.373	24.004	23.809	23.096	25.012	27.378	28.550	27.812	28.977	29.266	29.895	30.829	30.838
Јелен лопатар	17.532	17.605	17.591	17.727	19.055	20.667	21.676	22.494	23.964	25.067	25.701	26.415	26.611
Срна	263.609	269.542	261.208	272.864	295.092	302.988	302.694	296.509	310.920	318.252	318.271	312.262	302.206
Муфлон	16.812	16.476	15.721	15.572	15.891	17.026	18.274	18.689	20.510	20.182	20.738	21.185	21.294
Дивља свиња	42.831	43.771	43.433	44.705	44.666	49.909	46.699	48.084	56.986	57.770	57.880	60.389	59.295
Зец	365.481	375.966	352.781	329.065	298.767	311.700	329.375	305.122	326.909	328.698	308.258	289.400	268.898
Јаребица	52.154	56.793	58.380	52.852	63.173	72.076	82.940	73.629	73.931	63.931	47.746	39.706	107
Дивља патка	-	-	-	-	-	-	105.708	104.760	114.992	123.290	118.897	119.983	120.144
Фазан	261.536	263.730	252.792	260.520	244.895	260.411	280.674	260.536	283.700	272.608	245.123	224.814	210.700
Остварени одстрел (до 31. марта у години)													
Јелен	18.937	19.319	18.556	18.477	19.522	20.638	16.853	20.207	21.399	21.511	21.811	20.958	-
Јелен лопатар	9.413	9.408	8.111	8.420	9.062	10.049	9.760	11.103	13.064	13.093	14.116	13.131	-
Срна	113.204	115.824	112.802	118.781	120.995	124.284	99.066	108.967	127.211	131.873	120.174	113.913	-
Муфлон	7.786	7.538	6.500	6.106	6.349	6.870	6.624	8.018	9.019	8.764	9.083	8.146	-
Дивља свиња	68.472	74.832	82.536	77.871	121.956	100.557	59.868	121.020	138.723	121.690	144.184	109.383	-
Зец	94.118	82.017	80.473	46.584	65.648	91.907	66.569	113.436	104.518	83.334	62.483	47.447	-
Јаребица	0	108	24	-	-	-	-	-	0	0	89	54	-
Дивља патка	-	-	-	-	-	347.120	247.322	328.225	315.773	286.024	272.304	277.390	-
Фазан	561.637	548.337	548.048	479.107	599.010	576.631	579.065	659.584	592.755	528.711	526.545	522.297	-

Извор: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/engpubl/2202-12-eng_r_2012

Графикон 3. Динамика популације крупне дивљачи у Мађарској у периоду од 2000. до 2012.

Извор: Прилагођени подаци

популације са свим негативним последицама, као што су уништавање шума и пољопривредних култура и преношења заразе од опасних инфекција.

Табела 3. приказује процењену бројност дивљачи у ловиштима Чешке као и остварени одстрел до 31. марта у посматраној години. Приметан је пораст популације крупне дивљачи (Графикон 2.), што је резултат оснивања све већег броја фарми у Чешкој које су фокусиране на приплод јелена, јелена лопатара, муфлона, док је заштита срне омогућила повећање њене популације на отвореним ловиштима.

Табела 4. приказује процењену бројност дивљачи у ловиштима Мађарске као и остварени одстрел у периоду од 2000. до 2012. године. Такође, анализом динамике популације крупне дивљачи у последњој деценији, уочава се стални пораст свих врста јелена, што је изузетно значајан тренд након кратког пада средином деведесетих година.

Графикон 3. приказује динамику популације крупне дивљачи у Мађарској у периоду од 2000. до 2012. године.

Међутим, на основу процене бројности ситне дивљачи и података приказаних у Табели 3. и Табели 4. може се закључити да је присутно смањење популације зеца, јаребице и фазана и у Мађарској и у Чешкој. Ово је последица активне пољопривреде, трансформације културног пејзажа и урбанизације. Ситној дивљачи је увек теже да се склони, њихова природна територија је култивисана и на пространим ораницама они постају храна предаторима.

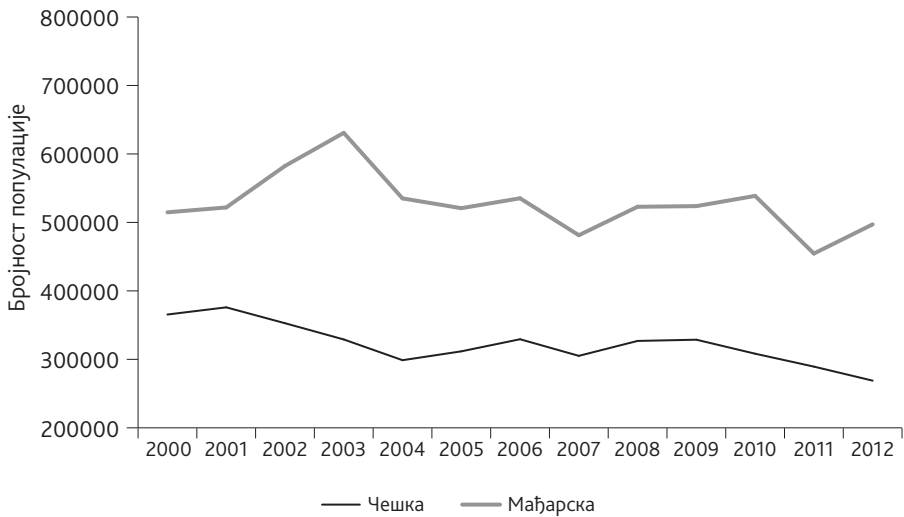
Анализирајући одстрел крупне дивљачи у 2011. години (Графикон 6) уочава се да је и у Чешкој и у Мађарској најзаступљенији одстрел дивље свиње а потом срне. Међутим, евидентно је да је у 2000. години у Чешкој одстрел срне заузимао значајно прво место (Графикон 5), да би након десет година одстрељен приближно исти број јединки ове две врсте.

Табела 4. Процењена бројност дивљачи у ловиштима Републике Мађарске и остварени одстрел у периоду од 2000. до 2012. године.

Врста дивљачи	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	Процењена бројност												
Јелен	77.758	82.592	82.572	82.623	78.542	74.130	69.184	79.941	85.081	87.126	92.577	94.135	96.485
Јелен лопатар	20.645	20.943	22.107	20.933	20.577	21.620	21.791	25.193	25.895	26.717	30.043	30.467	33.239
Срна	293.754	307.807	319.553	324.414	320.859	316.157	310.852	322.155	340.384	349.597	366.552	355.667	365.569
Муфлон	10.493	9.938	9.577	9.337	7.875	8.288	8.793	10.090	9.920	10.521	10.985	11.493	12.256
Дивља свиња	76.054	80.433	91.071	86.637	77.773	78.143	77.661	81.723	95.582	99.340	106.734	105.838	109.788
Зећ	514.765	521.831	582.456	630.794	535.078	520.795	535.236	481.300	522.862	523.796	538.723	454.517	497.161
Јаребица	65.852	52.028	51.400	50.851	40.005	40.967	42.718	38.371	39.774	36.585	32.435	24.838	22.777
Дивља патка	201.418	213.593	196.692	200.564	178.054	162.406	137.325	146.937	121.808	91.564	135.891	123.062	-
Фазан	789.839	698.704	824.812	880.605	690.963	737.429	796.860	742.364	790.415	795.412	761.729	612.807	678.838
Остварени одстрел (до 31. марта у години)													
Јелен	28.912	34.048	41.702	43.224	41.216	36.697	31.957	33.967	36.248	39.340	41.137	47.706	50.837
Јелен лопатар	5.976	6.652	9.004	8.437	9.113	8.903	8.403	9.301	9.562	10.499	10.756	11.717	13.895
Срна	52.754	61.851	72.452	76.854	85.939	89.920	80.645	79.465	86.083	89.773	88.552	93.146	107.214
Муфлон	2.332	2.674	3.723	2.936	2.829	2.781	2.283	2.564	2.912	3.121	3.412	3.458	4.424
Дивља свиња	67.745	88.297	93.962	81.468	86.770	79.519	64.389	94.015	94.414	111.232	112.381	128.863	132.769
Зећ	85.223	100.488	132.076	102.441	104.331	105.127	89.301	95.712	103.976	106.786	78.810	98.894	162.761
Јаребица	1.246	1.425	2.173	2.446	2.894	2.909	2.869	3.802	2.304	3.815	2.204	2.226	5.130
Дивља патка	144.757	149.501	148.748	139.654	121.276	107.898	95.451	90.437	72.359	75.758	78.118	88.576	107.912
Фазан	430.384	535.714	558.383	391.292	439.142	474.042	361.561	432.279	420.797	377.704	306.452	375.025	463.924

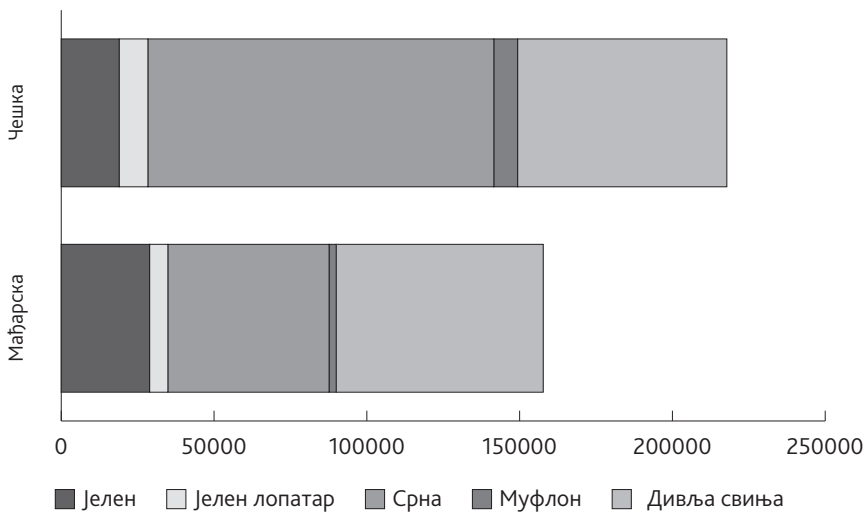
Извор: <http://www.vmi.szie.hu>

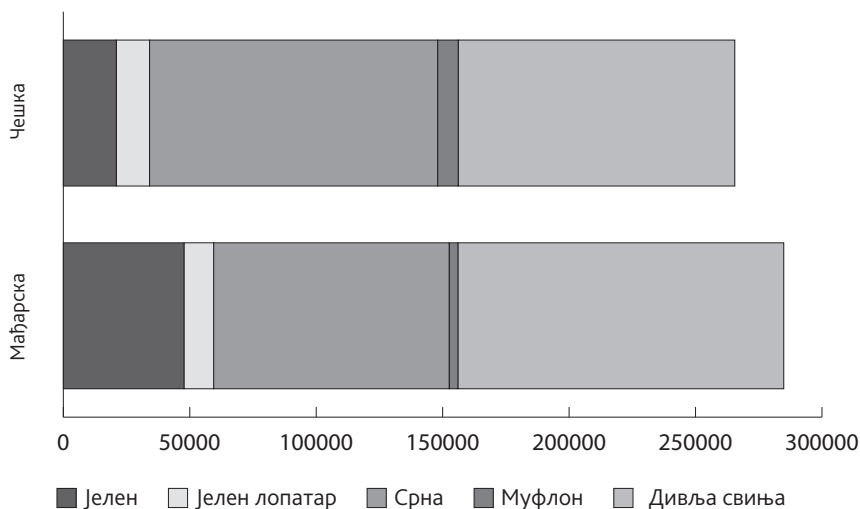
Графикон 4. Динамика популације зеца у Чешкој и Мађарској у периоду од 2000. до 2012. године

Извор: Прилагођени подаци

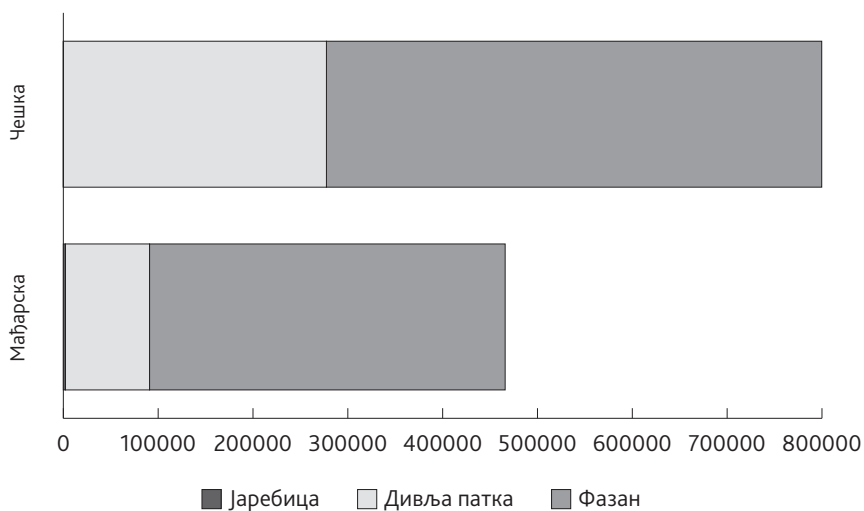

Графикон 5. Одстрел крупне дивљачи у Мађарској и Чешкој у 2000. години

Извор: Прилагођени подаци

Графикон 6. Одстрел крупне дивљачи у Мађарској и Чешкој у 2011. години
Извор: Прилагођени подаци

Графикон 7. Одстрел пернате дивљачи у Чешкој и Мађарској у 2011. години
Извор: Прилагођени подаци

Графикон 7. приказује одстрел пернате дивљачи у обе земље у 2011. години. Уочава се да одстрел фазана значајно предњачи у односу на остале врсте, док је одстрел јаребича вишеструко мањи, у Чешкој готово занемарљив у односу на одстрел осталих врста.

ЕКОНОМСКИ ПОКАЗАТЕЉИ

Производи од дивљач (њихово месо, трофеји и др.) деценијама су били комерцијални производи од велике важности (Lénárt, 1971). Продаја могућности лова и меса уловљених дивљачи чине главни извор прихода (Csányi и др., 2010). У Мађарској се ови производи изузетно лако продају како домаћим тако и страним ловцима.

У Мађарској, у току ловне сезоне 2008/2009, доходак на основу управљања ловиштима је додатно повећан. Као и претходних година, овај сектор је завршио годину са суфицитом у билансу од 2,7% (приходи од 16,6 милијарди форинти у односу на трошкове од 16,2 милијарди форинти). Број долазака страних ловаца и њима пружених услуга је донекле опао, док је број домаћих ловаца порастао за 24%.

У 2008. години за управљање ловиштима било је намењено 250 милиона форинти. Од овог износа, 191,5 милиона фунти утрошено је на развој станишта, 20,5 милиона фунти на промоцију културе лова, 31 милион на финансирање управљања базе података националних ловишта за 2008. годину, и 7 милиона на функционисање мониторинг сервиса националних рибних ревира.

Међународна препознатљивост ловства у Мађарској заснована је на изванредном квалитету крупне дивљачи и доброј организацији услуга у ловству. Најбољи трофеји у Мађарској заузимају и престижне позиције на светским листама. Долазци станих ловаца и даље представљају главни фактор успеха овог сектора, иако је у 2009. години број признатих трофеја за стране ловце мањи него претходних година. Страни ловци – туристи представљају извор око једне трећине укупних прихода овог сектора. Другим речима, управљање ловиштима је извозно оријентисана делатност у Мађарској, укључујући 25.000-30.000 страних ловаца по години, од којих је 80% из Европске уније, док продаја меса од ловства износи 20-22% прихода у овом сектору.

Поред ловних површина и особља које говори стране језике, смештај и исхрана су такође важан елемент ловног туризма. За време боравка у Мађарској и Чешкој, страни ловци остваре у просеку три до пет ноћења, у зависности од врсте која се лови и метода лова, а повремено са собом воде и чланове породице. У ловном туризму ловци углавном не бирају дестинацију на основу расположивог квалитета и врсте смештаја, већ на основу ловишта. Просечна потрошња ловног туристе је значајно већа него у другим секторима туризма и износи 2.800 евра уместо 135 евра (Vajdics, 2003). Поврх свега, ловство је једно од ефикасних дипломатских оружја.

Табела 5. Приходи од ловног туризма у Мађарској у 2011. години

Врста прихода		Износ у еврима
Страни ловци	Зарада од лова	501.986.000
	Зарада од пружених услуга приликом лова	15.154.000
Домаћи ловци	Зарада од лова	269.436.000
	Зарада од пружених услуга приликом лова	21.231.000
Приход од живе дивљачи		1.062.113.000
Приход од одстрељене дивљачи		421.289.000
Остали приходи		807.100.000
Приходи од донација и спонзорстава		165.198.000
Укупни приходи		3.263.511.000

Извор: <http://www.vmi.szie.hu/adattar/pdf/VA-2011-12.pdf>, 02.02.2013.

Највећи удео страних ловаца који посећују Мађарску долази из Италије, Немачке и Аустрије, што се може уочити у Табели 6. која приказује број долазака страних ловаца у округ Jász-Nagykun-Szolnok (Szabó и Lengyel, 2012). Уочава се да је највише ловаца туриста посетило овај округ 2007. и 2008. године.

Са око 6,4 милиона ловаца у државама чланицама Европске уније, од којих знатан број путује у иностранство да би ловио и донео своје трофеје кући, Европска унија је значајан увозник ловачких трофеја. Према извештају, у периоду између 2000. и 2004. године забележен је свеукупан пораст увоза трофеја сисара и рептила у државе чланице Европске уније, док је увоз трофеја птица и слоноваче осцилирао. Међутим, Чешка Република бележи битно смањење увоза поменутих производа у назначеном периоду (од 84 у 2000. до 29 у 2004. години).

Анализирајући ловни туризам у Прекодунавској регији Мађарске, Наги Моница Зита (Nagy, 2008) оцењује снаге, слабости, претње и шансе развоја овог вида туризма у регији, што је применљиво за територију целе земље. Поред одржане дуге традиције, аутор наводи да је један од основних предности ловства у Мађарској изузетан квалитет популација дивљачи и ловног менаџмента који се заснива на висококвалификованом кадру који управља ловиштима. Значајан део страних ловаца вратио се у Мађарску након што је искусио услуге конкурентских компанија на иностраним тржиштима (лов у Румунији, Словачкој), због високог професионалног знања кадрова и квалитета услуга које су им пружене у Мађарској.

Слабости ловног туризма у Мађарској односе се на отежано спровођење законских прописа, што је последица недовољног броја законских санкција које могу да смање нелегалан лов. Недовољно развијен маркетинг и промоција лова и меса дивљачи је једна од значајних препрека раста туристичког тржишта, како националног тако и међународног. Први корак, који према аутору треба предузети, јесте шири маркетиншки приступ. Постојећа потреба за ловним туризмом захтева одржавање ограђених ловишта реконструкцијом ловачких кућа и повећањем посете деце и школа у природи. Такође, на овај начин имиџ лова формиран

Табела 6. Кретање броја долазака страних туриста ловаца у регију Jász-Nagykun-Szolnok у периоду 2003. до 2009. године

Земља	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
Италија	411	583	454	503	653	618	610
Немачка	188	170	167	153	143	123	118
Аустрија	77	78	100	62	67	50	35
Словачка	4	12	5	7	19	24	32
Француска	42	38	50	29	33	42	29
Шпанија	27	14	20	26	37	38	21
Швајцарска	6	0	18	15	5	4	12
Белгија	4	0	21	18	8	15	2
Русија	7	6	4	0	7	12	9
САД	5	4	8	1	4	1	4
Друге (Румунија, Украјина, Аргентина, Португал, Пољска, Чешка Република, Шведска, Данска, Норвешка, Финска, Луксембург, Тунис, Џорџија, Србија, Словенија, Вел. Британија, Молдавија, Грчка, Кипар, Тајланд, Хрватска, Холандија)	115	30	42	34	11	40	28
Укупно	771	905	889	848	987	967	900

Извор: Szabó u Lengyel, 2012

код особа које се не баве овом активношћу може бити промењен. Неадекватна и недовољна маркетиншка активност се може уочити и на тржишту меса дивљачи. Иако потражња за месом дивљачи расте, још увек није значајна. Један од разлога за то је висока тржишна цена која се утврђује на основу захтевних хигијенских услова и процеса обраде. Решење може бити у мање строгим прописима, односно оснивању већег броја постројења за прераду меса, или реструктурирању кланица за говедину и свињско месо (Nagy, 2008).

Различите националне субвенције су доступне за биљну производњу, пошумљавање, развој станишта и различите облике коришћења земљишта, које се ипак из године у годину смањују. Међутим, евидентан је недостатак директних субвенција за газдовање дивљачи.

Према појединим ауторима (Nagy, 2008) предности које пружа висок квалитет популације крупне дивљачи у Мађарској нису довољно искоришћене. У циљу њиховог искоришћења неопходно је одржавање станишта, пошумљавање и повећање улоге управљања ловиштима у руралном развоју.

Значајан део прихода чине ловачки походи, тако да, с обзиром на економске аспекте, ловачка друштва и компаније настоје да задовоље захтеве што је могуће

више гостију, што може чак довести до погоршања ловачке етике. Један од предуслова за субвенције намењене пошумљавању јесте подизање ограда, што резултира смањењем броја и величине станишта дивљих животиња. Неопходно је обратити пажњу не само на смањење броја станишта већ, уз то, и изворе хране. Због све мање преостале површине за дивље животиње њихова оштећења се могу даље повећати. Пропадање великих површина настањених дивљим животињама је последица нерешених власничких права, а појављује се пре свега у случају шума. Да би се то избегло, сарадња привредних субјеката је неопходна (Nagy, 2008).

ЗАКЉУЧАК

Културни пејзаж Европе са великом густином насељености и интензивном урбанизацијом, проткан изузетно густом саобраћајном мрежом у великој мери утиче на природно стање животиња у природи. Други фактор који утиче на екосистем је пољопривредна производња која је усмерена углавном на усеве монокултуре житарица и крмног биља. Истина је да на многим просторима у Европи опстанак дивљих животиња није био могућ. С друге стране, у областима са интензивном применом агротехничких мера пољопривреда омогућава неконтролисану репродукцију различитих врста сисара.

Ловство у Чешкој и Мађарској спада у развијенија у Европи. Међутим, као и многе друге развијене државе, и Мађарска и Чешка се суочавају са проблемом смањеног фонда појединих врста дивљачи, која, за успешан развој захтева разноврсну исхрану (јаребича, зец). Како би се што већи број ових врста задржао у ловишту у пролеће, при сеоби, ловци треба да им обезбеде квалитетне станишне услове. Дакле, да би се ове врсте задржале на неком простору, потребно је да се сеју оне културе које ће им обезбедити храну, заштиту и заклон (Ристић, 2008). Насупрот томе, врсте које одликује бројност, услед задовољавајућег снабдевања храном у природи, наносе огромну штету пољопривредним усевима и шумама (дивља свиња, јелен).

Стручњаци наводе да је неопходна значајнија подршка Министарства пољопривреде, у смислу финансија које би биле усмерене на бригу о угроженим стаништима дивљачи, модификацију, селективно смањење популације појединих врста и репродукцију других.

Евидентно је да је у јавности још увек присутна неадекватна слика о лову као делатности. То није само одстрел животиња, већ и интензивна заштита оних врста које би без помоћи човека на отвореном простору нестале. Многи аутори (Nagy, 2008; Kroupová, 2011) указују на неопходност представљања и презентовања лова, пре свега у медијима, као саставног дела природних процеса са циљем системског рада и бриге да се очува биодиверзитет неког простора. Недовољна и неадекватна промоција лова и производа дивљих животиња је једна од главних препрека раста тржишта ловног туризма. Нека од решења су шири маркетиншки приступ, реконструкција ловачких кућа, боља повезаност ловишта са ловно-туристичким агенцијама у земљи и иностранству и значајније активности школа у

природи на тему лова. Имплементација предложених мера би уз подршку Владе омогућила значајнији промет у ловном туризму.

Као што је већ поменуто, у циљу повећања броја гостију у ловном туризму неопходно је унапредити квалитет туристичких услуга, нарочито квалитет смештаја и језичке вештине запослених у том сектору. Уз то, гостима ловцима неопходно је понудити шири избор услуга (нпр. семинари, такмичења паса, маанифестације итд.) у облику ловног туристичког пакета (Kóródi и Bakos, 2006). На пример, у Чешкој већина производа ловног туризма који се нуде су могућност лова само једне врсте дивљачи. Комбинацијом лова пернате и крзнене дивљачи формирао би се пакет услуга који би био конкурентан како на домаћем тако и на међународном тржишту и повећао тражњу за ловом на овом простору. У том случају веома важно питање представља време лова. Анализирајући сезоне лова различитих дивљачи Кроупова предлаже могућност комбиновања лова дивље патке и срне, јелена и фазана или јелена лопатара и дивље гуске (Kroupová, 2011).

Захвалница

Рај је настао као резултат пројекта TP-31084, финансиран од стране Министарства просвете и науке Републике Србије.

ЛИТЕРАТУРА

- Bencze, L. (1971). A vadiszati oktatis es tudominyos kutatds, Pages 553-560 in P. Sdrkdny and P. Ballus, eds. *A vadaszat kezi-konyve*, Mezg6azdasdgi Kiad6, Budapest, Hungary;
- Benkő, P. (1935). *A vaddszat, Gyakorlati szakkonyv*, Kirdlyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, Hungary, pp. 467;
- Berwick, S. H. (1995). Development behaviour in natural systems, pp. 275-278 in J. A. Bisonette and P. R. Krausman, eds. *Integrating people and wildlife for a sustainable future*. Proc. First International Wildlife Management Congress, The Wildl. Soc., Bethesda, Md.;
- Csány, S. (1991). *Red deer population dynamics in Hungary: management statistics versus modelling*, pp. 37-42 in R. D. Brown, ed. *The biology of deer*, Springer-Verlag, New York, N.Y.;
- Csány, S. (1993). A basis for sustainable/wise use of game in Hungary: defining management regions, *Landscape and Urban Planning*, 27, 199-205;
- Csány, S. (1994). Moving towards coordinated management of timber and other resource uses in Hungarian forests, *Forestry Chronicle*, 70(5), 555-561;
- Csány, S. (1997). Challenges of Wildlife Management in a Transforming Society: Examples from Hungary, *Wildlife Society Bulletin*, Vol. 25, No. 1, pp. 33-37;
- Csány, S., Lehoczki, R., Sonkoly, K. (2010). National Game Management Database of Hungary, *International Journal of Information Systems and Social Change*, 1 (4), 34-43;

- Csányi S., Lehoczki R., Sonkoly K. (2010). A vadállomány helyzete és a vadgazdálkodás eredményei a 2009/2010. vadászati évben. 3-51. oldal in: Csányi S. - Lehoczki R. – Sonkoly K. (szerk): Vadgazdálkodási Adattár 2009/2010. vadászati év. Országos Vadgazdálkodási Adattár, Gödöllő, 56pp. ISSN 1417-4308
- Csányi, S. (1999). *Regional game management system in Hungary*. Gibier, Faune Sauvage, 15(3), 929–936;
- Csányi, S. (2007a). *Országos Vadgazdálkodási Adattár*. Gödöllő, Hungary: Országos Vadgazdálkodási Adattár;
- Csányi, S. (Ed.). (1996): *Vadgazdálkodási Adattár 1960-1995*, Gödöllo, Hungary: Gödölloi Agrártudományi Egyetem;
- Csányi, S. (Ed.). (2006). *Útmutató a vadgazdálkodási üzemtervek készítéséhez és vezetéséhez*. Gödöllő, Hungary: Országos Vadgazdálkodási Adattár;
- Csőre, P. (1971): *Vadászati kultúra*, A vadgazdálkodás fejlesztése – 4. MÉM Vad Áüéú;
- Csőre, P. (1996). *A magyar vadászat története*. Budapest, Hungary: Mezőgazda Kiadó;
- Feiszt O. (2007): A vadászati turizmus jelentősége a magyar vadgazdálkodásban (Elhangzott a lévai nemzetközi konferencián 2007. III. 24-én)
- Hofer, D. (2002): *The Lion's Share of the Hunt: trophy hunting and conservation: a review of the legal Eurasian Tourist hunting market and trophy trade under CITES*. TRAFFIC Europe, Brussels, Belgium. 69 pp.;
- Kóródi, M. и Bakos, R. (2006): *A rurálturisztikai termékek sajátosságai a vidéki kistérségekben – a vadászturizmus*, V. Alföldi Tudományos Tájgazdálkodási Napok, Mezőtúr, 5.p.
- Kovařík, J. (1996): *Tradice v myslivosti*, Praha: VEGA;
- Kroupová, Š. (2011): *Lovecký cestovní ruch ve zvoleném regionu*, Ekonomická fakulta, Katedra obchodu a cestovního ruchu, Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích;
- Lénárt L. (1971): A vad értéke. 403-404. oldal in: Sárkány Pál és Vallus Pál (szerk.): A vadászat kézikönyve. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest. 650pp.;
- Nagy, J. G., Bencze, L. (1973): Game Management, Administration and Harvest in Hungary, *Wildlife Society Bulletin*, Vo. 1, No. 3;
- Nagy, M. Z. (2008): *A Gímszarvas-Gazdálkodás Statisztikai Vizsgálata A Dél-Dunántúli Régióban*, Phd THESIS, University of Kaposvár, Faculti of Economics, Management And Organizational Sciences, Doctoral School, Department Of Accountancy And Statistics, Kaposvár;
- Szabo, A., Lengyel, A. (2012). Sustainable hunting tourism in Jász-Nagykun-Szolnok county, *Wyzsza szkola, Turzstzki I ekologii, W suchej beskidzkiej, Studia I materialy, Zeszyty naukowe* 2/2012;
- Szabó, A. и Lengyel, A. (2012). Sustainable Hunting Tourism In Jász-Nagykun-Szolnok County, *Wyższa Szkoła Turystyki i Ekologii w Suchej Beskidzkiej, Zeszyty naukowe* 2/2012, pp. 97-109.;
- Tóth, S. (1991). Game management – hunting, In Kereszetsi, B. (Ed.), *Forestry in Hungary 1920-1985* (pp. 164-210), Budapest, Hungary: Akadémiai Kiadó;
- Tóth, S. (2005). *A hírnév kötelez. Vadászat és vadgazdálkodás Magyarországon 1945-1990* (2nd ed.). Budapest, Hungary: Nimród Alapítvány;

Tóth, S. (2007). *Nyitány a hírnévhez. Vadászat és vadgazdálkodás Magyarországon 1945-1951*. Budapest, Hungary: Nimród Alapítvány;

Tóth, S. (2008). *Szél alatt - hátszélben. Vadászat és vadgazdálkodás Magyarországon 1951-1957*. Budapest, Hungary: Nimród Alapítvány;

Vajdics, J. (2003): *Vadászturizmus a Dunántúlon*. Budapest;

Плавша, Ј. (2008): *Туристичке реџије свеџа*, скрипта, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Природно-математички факултет, Нови Сад;

Плавша, Ј., Бубало-Живковић, М. (2003): *Туризам Чешке, Зборник радова Дејарџмана за географију, туризам и хотелијерство*, Природно-математички факултет, Нови Сад, бр. 32;

Ристић, З. А. (2008): *Ловно-туристичка валоризација грлица и препелица у Војводини, Зборник радова Дејарџмана за географију, туризам и хотелијерство*, 37/2008, 122-135.

Закон о лову, Службени гласник Републике Чешке, 2001

Department of International Relations (2004). The Hungarian agriculture and food industry in figures http://www.fvm.gov.hu/doc/upload/200601/stat_2005_angol.pdf

<http://www.cmmj.cz/Charakteristika-organizace/Historie-lovu-a-myslivosti.aspx/>, 02.02.2013;

http://www.huntinginhungary.eu/eng/huntinginhungary/hunting_areas/, 02.02.2013;

<http://www.vmi.szie.hu/adattar/pdf/VA-2011-12.pdf>, 02.02.2013.